

УДК 329.14(477)

Стрілець Василь,

доктор історичних наук, кандидат юридичних наук, професор кафедри міжнародних відносин і суспільних наук Національного університету біоресурсів і природокористування (м. Київ)

striletsv@ukr.net

ORCID: 0000-0001-7790-5789

ПИТАННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В ПОГЛЯДАХ МАКСИМА СЛАВИНСЬКОГО

У статті розглядається еволюція поглядів одного з ідеологів Української радикально-демократичної партії Максима Славинського на питання суспільно-політичного розвитку України.

Ключові слова: Максим Славинський, Українська радикально-демократична партія, національні меншини України, федералізм, національно-державний устрій СРСР.

Найвпливовішою українською буржуазно-демократичною партією з кінця XIX століття і до 30-их років XX століття була Українська радикально-демократична партія (УРДП). УРДП бере свої витоки з утвореної 1897 р. Загальної української організації. Протягом 1903–1904 рр. остання реорганізувалася в Українську демократичну партію (УДП), із якої у квітні 1905 р. виділилася Українська радикальна партія (УРП). Цього ж року УДП і УРП об'єдналися в Українську демократично-радикальну партію (УДРП). Восени 1908 р. УДРП трансформувалася в Товариство українських поступовців (ТУП), яке зберегло практично всі ознаки своєї попередниці. Навесні 1917 р. ТУП перетворився в Українську партію соціалістів-федералістів (УПСФ). 1923 р. остання перейменувалася в Українську радикально-демократичну партію (УРДП). Під цією назвою партія діяла в еміграції до 1939 р. Вітчизняні історики, зокрема Г. Касьянов [6], А. Павко [10], О. Шишко [17], зверталися до питання ідеологічних трансформацій УРДП, однак підходи Максима Славинського як одного з провідних ідеологів українських радикал-демократів до проблематики суспільно-політичного розвитку України не були предметом окремого дослідження.

Народився Максим Антонович Славинський 1868 р. на Київщині в селянській родині. Після закінчення юридичного та історико-філологічного факультетів Київського університету працював у Катеринославі, де редагував газету «Придніпровський край». 1898 р. переїхав до Петербурга, був співредактором газет «Северный курьер», «Свобода и право», «Свободная мысль», секретарем журналу «Вестник Европы». У 1906 р. – редактор друкованого органу Української парламентської громади I Державної Думи – «Українского вестника». Протягом 1914–1916 рр. був видавцем і технічним редактором першого довідника з українознавства під назвою «Украинский народ в его прошлом и настоящем», що вийшов 2-ма томами у Петрограді.

У березні 1917 р. М. Славинський виступив співзасновником утвореної в Петрограді Української національної ради (УНР), до якої ввійшли представники всіх українських політичних, громадських та культурно-просвітницьких організацій міста. Саме з цього часу М. Славинський стає помітним громадсько-політичним діячем та ідеологом, позиція якого істотно впливала на загальну партійну лінію.

Вже на другому засіданні виконавчого комітету УНР, що відбулося 20 березня цього ж року, прозвучали думки, яким судилося значною мірою визначити перебіг Української революції 1917–1921 рр. При обговоренні питання про особливості діяльності УНР та її комітету М. Славинський заявив, що УНР лише тоді зможе твердо ставити Тимчасовому уряду власні вимоги, коли її підтримуватиме «вся територія України, з усіма іншими її народами, для того представництво інтересів України треба поставити на краєвому ґрунті, увійшовши в згоду з іншими національними організаціями...» та зауважив, що таким «шляхом треба вести й вибори до Установчих зборів» [5, арк. 3 зв.]. Істотними в цих словах виявилися не сподівання на визначальну роль УНР, яка б вирішувала, на погляд її лідерів, завдання українського національного руху, що ґрунтувалося на невірі в потенціал самої України, а саме намагання визначити місце України в

майбутній федеративній Росії лише за територіальною ознакою («на краєвім ґрунті»), хоча такий підхід в принциповому плані не був неодмінною умовою порозуміння з національними меншинами. Тут М. Славинський відійшов від програмних документів УДРП та ТУП, які включали хоча й не чітко, але все ж положення про досягнення Україною статусу національно-територіальної автономії у федеративній російській державі.

Ймовірно, що такі думки виникли в М. Славинського та деяких інших петроградських тупівців (наприклад, К. Мацієвича) в результаті співпраці з тією частиною російської демократії, яка саме на той час оформлялася в Російську радикально-демократичну партію (РРДП). Сучасна російська історіографія відзначає певний вплив петроградських громад ТУП на процес становлення РРДП [9, с. 515]. А самого М. Славинського навіть наприкінці 1918 р. у середовищі російської демократії Києва вважали одним із засновників РРДП, яка в своїй програмі поставила за мету перебудову Росії на федеративних основах [7, с. 2]. Слід зазначити, що співпраця тупівців і російських радикал-демократів не залишалася непоміченою і викликала осуд багатьох інших російських політичних сил. Наприклад, уже в грудні 1918 р. кадетська газета «Голос Києва» напише: «Не помічали або вдавали, що не помічають її (діяльності українського громадянства. – В.С.) лише ментори із стану російських радикалів. Захоплені сухою доктринерською ідеологією, вони нерідко своїм громадським авторитетом покривали злі підступи ворогів Росії...» [8, с. 2]. Така позиція російських радикал-демократів на тлі майже загальної недоброзичливості або байдужості до українства дійсно підкупляла петроградських тупівців і, можливо, й зумовила відстоювання М. Славинським вищезазначених принципів.

На цьому ж засіданні виконавчого комітету УНР було ухвалено рішення про налагодження зв'язків з іншими національними організаціями з метою відстоювання ідеї побудови федеративної Росії. А М. Славинський запропонував організувати міжнаціональне бюро та спілку федералістів, запросити в неї й прибічників федерації з числа росіян, зауваживши, що за таку ідею виступає зокрема РРДП [5, арк. 5].

При обговоренні питання щодо наміченого на 25 березня 1917 р. у Києві з'їзду ТУП М. Славинський висловився за те, щоб результатом роботи з'їзду, на який було вирішено направити голову виконавчого комітету УНР О. Лотоцького, стало утворення «краєвої організації», яка б стала представництвом усіх націй України. Більшість комітету підтримала М. Славинського [5, арк. 5 зв.].

Відносини Центральної Ради з політичними силами національних меншин України згодом були налагоджені, але, на жаль, далеко не завжди ці відносини йшли на взаємну користь сторін. Один з лідерів УПСФ, наймолодший член її Головного комітету І. Фещенко-Чопівський, уже наприкінці 30-их років зауважить, що після прийняття І Універсалу Центральної ради «замість того, щоб швидкими кроками просувати організацію адміністративного апарату в Україні... якийсь «нечистий» пхнув УЦ Раду на порозуміння з національними меншинами» [13, с. 36-37]. Видається малоімовірним, що І. Фещенко-Чопівський не знав, хто був цим «нечистим». Чимало представників неукраїнської демократії сприйняли відповідні кроки українського громадянства як свідчення його слабкості або політичного крутіства. Наприклад, восени 1918 р., через півтора року після згаданих подій вищезгаданий кадетський «Голос Києва» охарактеризував спроби українських соціалістів-федералістів об'єднатися з деякими неукраїнськими політичними партіями в такий спосіб: «Готується, очевидно, черговий «національно-революційний» кумедний фокус у стилі покійного (в морально-політичному сенсі) батька Михайла Грушевського під назвою: «зближення між панівною нацією і меншинами» [6, с. 4]. А згодом сам М. Грушевський відверто напише з цього приводу: «В історичній перспективі се виступає як помилка українських партій і київського українського осередку, що він взагалі під час усеї революції занадто багато уваги звертав на уставлення відносин з національними меншостями і то спеціально в Києві, і супроти того мало уділяв уваги периферії: закріпленню своїх впливів, організації провінціальної адміністрації, особливо місцевої, зв'язкам з людністю...» [2, с. 122-158].

Безперечно, зазначена, в ідеалі, цілком демократична та прогресивна позиція М. Славинського і його однодумців впливала з федералістських, виплеканих впродовж десятиліть, принципів самої партії, котрі на початку Української революції підкріплювалися ще й вірою в здатність російської демократії за нових політичних умов сприйняти ідеї федералізму як керівництво до дії. Уже в еміграції М. Славинський стверджував, що неросійська інтелігенція колишньої російської імперії відчувала певну спорідненість з тією частиною російської громадськості, яка була вихована на ідеях європейського демократизму і соціальної справедливості. «Між ними, – наголошував М. Славинський, – завжди була відома, – правда, дуже стримана, – близькість, а будь-яка близькість породжує і певну довіру. Тому, коли демократична частина російської громадськості... в напружений момент катастрофи, виявилася дійовою і стало на чолі

держави, цей факт у значної частини інтелектуалів підкомандних націй породив ілюзорне уявлення про можливість домовитися з новою демократичною Росією, про можливість співробітництва з нею і співжиття, – про те, що в перебудованому федеративно-імперському об'єднанні підкомандним націям можна буде поступовим, мирним, без насилля і конфліктів, просуванням досягти свого національно-державного оформлення...» [11, с. 5].

Однак реалії українсько-російських відносин 1917–1920 рр., логіка національно-визвольного руху змусили радикал-демократів поступово змінювати своє уявлення про політичні перспективи України і вже в еміграції категорично виступити за ідею безумовної незалежності української держави.

Радикал-демократи активно відстоювали зазначений принцип на різноманітних заходах, які відбувалися в емігрантському середовищі. Наприклад, коли на зборах представників української та російської еміграції, що відбулися 17 квітня 1924 р. у Празі, відомий російський політичний діяч П. Мілюков прочитав лекцію під назвою «Про національне питання», то від УРДП у дебатах із критичними зауваженнями виступили М. Славинський і О. Лотоцький. М. Славинський протестував проти висловленої П. Мілюковим думки про те, що український рух виник за німецькі гроші [9, арк. 62], та відкинув його тезу про початкову поміркованість українських вимог, заявивши, що вже Кирило-Мефодіївське братство за мету мало створення союзу самостійних слов'янських республік [1, с. 2]. Закінчив М. Славинський свій виступ такими промовистими словами: «Ми всі, вертаючи додому, будемо дбати про будову своєї власної батьківщини. Умовляйтесь можемо хіба про те, щоб ніхто не руйнував сусідського дому. Україна пролила за свою волю занадто багато крові й ще тепер її проливає, щоб від тої волі відмовитись. Хочете з нами жити, як добрі сусіди, – гаразд. Хочете нас душити і силувати, щоб ми вас любили – тоді будемо битися! Але глядіть, щоб з того не вийшло хаосу крові, в яким ми всі можемо захлинутись!» [10, с. 2]. У заключному слові П. Мілюков дуже шкодував за тим, що з представниками української еміграції не вдалося порозумітися [14, арк. 62].

Виконуючи постанови лютневої 1934 р. конференції партії про популяризацію ідеї розпаду Радянського Союзу, 29 березня 1934 р. у Празі в Українському республікансько-демократичному клубі, його голова М. Славинський та К. Мацієвич виголосили доповіді відповідної тематики [12, с. 34]. М. Славинський стверджував, що на відміну від Англії, Франції і США Росія йшла шляхом насильницької нівеляції підлеглих їй народів. «Сучасні політики знають, що підтримка подальшої концентрації Росії була б історичним анахронізмом», – підкреслив він [13, с. 2]. У доповіді М. Славинського, виголошеній у цьому ж клубі 26 жовтня 1934 р., між іншим, відзначалася роль давньої України у захисті Європи від монголо-татарської навали. «Ця навала, – йшлося в доповіді, – створила з Московщини Євразію, яка після більшовицької революції також залила б Європу комуністичною небезпекою, коли б Україна своїм тілом подруге не прикрила Європу» [14, с. 2].

Останнім резонансним заходом УРДП стала доповідь М. Славинського на тему «Національно-державна проблема в СРСР», виголошена ним 17 травня 1937 р. у Парижі на прохання голови створеного у Франції «Комітету дружби народів Кавказу, Туркестану й України» А. Чхенкелі. Доповідь підсумовувала теоретичне розроблення національного питання, чим М. Славинський займався ще з кінця 19 століття. Лекція викликала неабиякий інтерес в емігрантському середовищі: на ній було присутні приблизно 200 слухачів, серед яких виділялися видатні діячі російської еміграції О. Керенський, Єфремов, Гуревич та інші. Наступного року зусиллями А. Чхенкелі доповідь була видана окремою книгою [3, арк. 96]. Виходячи з того, що цій книзі судилося стати вагомим фактором зміцнення державницької свідомості представників багатьох поневолених народів Радянського Союзу й істотно вплинути на формування уявлень про СРСР у політичних колах європейських країн, варто детальніше зупинитися на її основних положеннях.

У передмові до видання від імені «Комітету дружби народів Кавказу, Туркестану і України» зазначалося: «Доля СРСР, можливо, відома – і це логічний висновок, до якого приходять шляхом ретельного наукового аналізу фактів і явищ першочергового значення ... шановний доповідач: неминучий його розпад на окремі національні держави. Він навіть передбачає, що цей процес не може відбутися інакше, як «боротьбою і кров'ю», хоча й віддає перевагу принципу – «розійтися по-мирному» цим народам» [11, с. 5].

Значна частина доповіді була присвячена національно-політичному питанню в царській Росії. На думку М. Славинського, в останній, як і в інших багатонаціональних державах, проходив процес становлення імперської нації, що обмежився лише формуванням її еліти. Ця російська еліта була досить розвинутою, перевищуючи у деяких відношеннях навіть європейський рівень. Але вона не мала під собою певної національної бази, а зробити своєю базою великоросів вона не могла з огляду

на їх незначний, порівняно з багатьма підневільними народами Росії, культурний розвиток. Від великоросів російська еліта взяла лише їх мову, але залишилася чужою для всіх, у тому числі й для великоруського, народів імперії. Водночас у деякій суперечності із зазначеним М. Славинський стверджував, що навіть ця мовби єдина російська еліта (імперська нація) залишалася багатонаціональною, тобто складалася з так званих людей двох націй» [11, с. 26-33].

Приблизно в другій половині XIX ст., продовжував М. Славинський, пригноблені нації замість збройної боротьби вдаються до спрямованої на організацію їх власного внутрішнього життя так званої «органічної роботи», яка давала вагомі результати, руйнуючи «денационалізуючі зусилля імперського державного апарату і зводячи нанівець базовані на цих зусиллях національні надбаня імперської нації» [11, с. 39-40]. На думку М. Славинського, ця «органічна робота» повинна була закінчитися створенням національних держав, але поставити це питання відкрито в російських умовах було неможливо. Тому події розвивалися шляхом певних компромісів, що проявилось в ідеї федерації Росії [8, с. 44-46]. «Пізніше, – зазначив М. Славинський, – ... ці компроміси, як ламкі містки в повінь, були без залишку знесені могутніми національними рухами і відійшли в область історії. Не зайвим, можливо, при цьому буде відмітити, що творці вказаних компромісів (до числа яких М. Славинський зараховував і себе. – В.С.) самі заздалегідь передбачали їх майбутнє і, доживши до цього, зовсім не жалкували за такою їх долею» [11, с. 46-47].

Визначивши більшовизм як органічне для росіян як таких (тобто великоросів) явище, М. Славинський пояснив розпад російської держави після Жовтневої революції саме усвідомленням колишніми підневільними націями загрози їх національним здобуткам [11, с. 58-59]. Після перемоги більшовиків у Великоросії «не тільки вся імперська нація, але й більшовики, як її частина, відрізані були від тих витоків, які живили їх людьми у дореволюційні часи. Тому людський матеріал більшовизму з цього часу поповнювався, головним чином, великоруськими елементами, внаслідок чого і весь більшовизм ідеологічно, психологічно і практично став, природно, пливти від лінії імперської нації у напрямі стихії великоруської і до великоруських державних традицій». Це неминуче призвело до збройної боротьби між керованими більшовиками великоросами та колишніми поневоленими націями, які, врешті-решт, поступилися суто фізичній перевазі перших [11, с. 61-63].

Аналізуючи підвалини національно-державного устрою СРСР, М. Славинський справедливо стверджував, що більшовики, здобувши перемогу у збройній боротьбі з повсталими націями, задовольнилися лише встановленням суспільно-політичної єдності країни, але не ризикнули «атакувати в лоб» їх національно-державні здобутки, причиною чого стало усвідомлення більшовиками (на відміну від російської еміграції) істотнішого, ніж за часів царської імперії, «національного відштовхування» між великоросами та іншими націями новоствореної імперії. Збереженням формальної державності підкорених націй і націоналізацією місцевого життя більшовики спробували ввійти в довіру до народних мас та відрізати від них національну інтелігенцію. Здійснити це не вдалося з причини невисокого культурного рівня більшовицької влади. Натомість нації отримали можливість для «органічної роботи», досвід якої був набутий ще за царських часів [11, с. 63-67].

Відмітивши, що проголошену більшовиками націоналізацію місцевого життя неросійські нації перетворили його в дерусифікацію, М. Славинський наголосив: «Серед населення підкомандних націй якби несподівано, але по суті спонтанно і природно, виник лозунг, що докотився і до радянської преси, – лозунг короткий і виразний. Він гласив: «Геть від Москви, від всякої Москви, – червоної і білої, від всякого режиму, – царського, більшовицького і демократичного, від усякої імперської єдності, – зовнішньої і внутрішньої, – геть від Росії взагалі. Створенням цього лозунгу була логічно закінчена стадія органічної роботи, і для підкомандних націй наступила ера відродженого знову інтегрального націоналізму, а разом із ним і неминучість нової боротьби за нову реалізацію повного національно-державного суверенітету, тобто в кінцевому рахунку – за дислокацію Радянської імперії». У свою чергу це викликало рішучу централізацію «теоретично-конфедеративної імперії», що призвело до повної фікції національно-державних утворень та до посилення державного терору на території останніх [11, с. 67-70].

На погляд М. Славинського, єдиним розумним і людяним виходом з цієї ситуації національного протистояння в СРСР було б припинення боротьби та мирне національно-державне розмежування. Але такий варіант він визначив як утопічний і закінчив доповідь такими словами: «... імперіалістичні тенденції, що просочилися одного разу в національну свідомість народу, зживаються не легко. Довго ще їх будуть зживати і великороси, все рівно яким шляхом піде їх політичний розвиток. Підкомандним націям на цей рахунок не годиться створювати ніяких ілюзій. Боротьбою і кров'ю забарвлений їх відрив від імператорської Росії, у тій же атмосфері відбудеться і

їх звільнення від СРСР. Інших шляхів до вирішення національно-державної проблеми на сході Європи історія не знає, а сучасна дійсність не вказує» [11, с. 75].

Допитуючи в 1945 р. заарештованого в Празі радянськими спецслужбами М. Славинського, слідчі НКДБ УРСР приділили значну увагу цій доповіді, з'ясовуючи всі обставини, за яких вона була підготовлена та виголошена. Сам М. Славинський, оцінюючи її у письмових зізнаннях, зазначив: «Я старався відгадати, як пройде і чим закінчиться... існуюча у свій час національна боротьба в Радянському Союзі. Я остерігався, що вона закінчиться у потрясіннях і буде супроводжуватися кривавими жертвами. Мій прогноз, як показали наступні події, виявився глибоко помилковим. Радянський Союз не пішов тією дорогою, яка в історії була звичайною для буржуазно-демократичних держав. Величезна творча динаміка дала Радянському Союзу можливість знайти гармонічне вирішення національного питання в державі, вирішення, корисного і плідного для обох сторін, мирне і творче, яке служить одночасно і потужному зміцненню державної єдності і забезпеченню всебічного національного розвитку. Я кажу про недавнє добровільне розширення державних автономних прав України і її введення в склад народів і держав Європи і всього світу на рівних із ними правах (тобто в ООН. – В.С.). Цим поставлена крапка на національній боротьбі України, і будь-який сепаратизм зависнув у повітрі, позаяк українські національні інтереси тим досягнуті і забезпечені» [3, арк. 25 зв.].

Очевидно, що ці слова, написані майже вісімдесятилітньою, хворою та деморалізованою арештом і слідством людиною, не відображали її справжні, усталені в останні десятиліття життя погляди, та не могли перекреслити об'єктивне значення зазначеної доповіді. Далекоглядними виявилися автори передмови до видання доповіді М. Славинського, які на основі тверджень останнього зробили висновок про те, що вимушене теоретичне визнання суверенних прав народів «ставить на порядок денний невідворотне питання їх повного звільнення з під ярма Москви, і питання це не зійде з черги, доки не буде саме так вирішене» [11, с. 6].

23 листопада 1945 р., після закінченні слідства, не дочекавшись судового рішення, М. Славинський помер у Лук'янівській в'язниці в Києві. В 1993 р. Максим Славинський був помертно реабілітований.

Джерела та література

1. Ан-ов, Н. (1924). *Национальный вопрос (Прения по докладу П. И. Милукова)*. Последние новости, Париж, 26 апр.
2. Грушевський, Михайло. (1989). *Спомини*, Київ, Київ, № 10.
3. *Державний архів Служби безпеки України*, ф. 6, спр. 71178.
4. Загальна хроніка. (1934). *Український тиждень*, Прага, ч. 14.
5. *Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського*, ф. 244, № 592.
6. Касьянов, Г. (1993). *Українська інтелігенція на рубежі століть: соціально-політичний портрет*, Київ: Либідь.
7. *Национальная и партийная жизнь*. (1918). Голос Києва, Київ, 1918, 13 октяб.
8. *Новий кабінет*. (1918). Вечер, Київ, 24 октяб.
9. *Politicus*. (1981). Южно-русский (украинский) вопрос, Голос Києва, Київ, 4 декаб.
10. Павко, А. (1999). *Політичні партії, організації в Україні: кінець XIX – початок XX століть: зародження, еволюція, діяльність, історична доля*, Київ: Видавництво «Іван Федоров».
11. *Политические партии в России. Конец XIX – первая треть XX века*. Энциклопедия. (1996), Москва: РОСПЭН.
12. Радяннин. (1924). *Нема про що балакати! (Від соціального кореспондента «Свободи»)*, Свобода, Джерсі Сіті (США), 2 трав.
13. Славинський, М. (1938). *Национально-государственная проблема в СССР*. – Paris.
14. Сладек, З. (1991). *Русская и украинская эмиграция в Чехословакии*. Советское славяноведение. – Москва, № 6.
15. Фещенко-Чопівський, І. (1992). *Хроніка мого життя: спогади міністра Центральної Ради та Директорії Житомир*: Вісник.
16. *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України*, ф. 4019, оп.1, спр. 3.
17. Шишко, О. (1998). *Ідея державності в програмних і теоретичних документах українських політичних партій і організацій: 1900 р. – березень 1917 р.*: дис... канд. іст. наук, Одеса.

References

1. An-ov, N. (1924). *Natsionalnyu vopros (Preniya po dokladu P. I. Milyukova)*. Posledniye novosti. Parizh. 26 apr.

2. Hrushevskiy, Mykhailo. (1989). Spomyny, Kyiv, Kyiv, № 10.
3. Derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy, f. 6, spr. 71178.
4. Zahalna khronika. (1934). Ukrainskyi tyzhden, Praha, ch. 14.
5. Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteky Ukrainy im. V. Vernadskoho, f. 244, № 592.
6. Kasianov, H. (1993). Ukrainska intelihentsiia na rubezhi stolit: sotsialno-politychnyi portret, Kyiv: Lybid.
7. Natsionalnaya i partiynaya zhizn. (1918). Golos Kiyeva. Kiyev. 1918. 13 oktyab.
8. Noviy kabinet. (1918). Vecher. Kiyev. 24 oktyab.
9. Politicus. (1981). Yuzhno-russkiy (ukrainskiy) vopros. Golos Kiyeva. Kiyev. 4 dekab.
10. Politicheskiye partii v Rossii. Konets KhIKh – pervaya tret KhKh veka. Entsiklopediya. (1996). Moskva: ROSPEN.
11. Pavko, A. (1999). Politychni partii, orhanizatsii v Ukraini: kinets KhIKh – pochatok KhKh stolit: zarozhennia, evoliutsiia, diialnist, istorychna dolia, Kyiv: Vydavnytstvo «Ivan Fedorov».
12. Radianyn. (1924). Nema pro shcho balakaty! (Vid sotsialnoho korespondenta «Svobody»), Svoboda, Dzherisi Siti (SShA), 2 trav.
13. Slavinskiy, M. (1938). Natsionalno-gosudarstvennaya problema v SSSR. – Paris.
14. Sladek, Z. (1991). Russkaya i ukrainskaya emigratsiya v Chekhoslovakii. Sovetskoye slavyanovedeniye. – Moskva. № 6.
15. Feshchenko-Chopivskiy, I. (1992). Khronika moho zhyttia: spohady ministra Tsentralnoi Rady ta Dyrektorii Zhytomyr: Visnyk.
16. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady i upravlinnia Ukrainy, f. 4019, op.1, spr. 3.
17. Shyshko, O. (1998). Ideia derzhavnosti v prohrannykh i teoretychnykh dokumentakh ukrainskykh politychnykh partii i orhanizatsii: 1900 r. – berezen 1917 r.: dys... kand. ist. nauk, Odesa.

Strilets Vasyl

ISSUES OF SOCIAL AND POLITICAL DEVELOPMENT OF UKRAINE ISSUES OF SOCIAL AND POLITICAL DEVELOPMENT OF UKRAINE IN MAKSYM SLAVYNSKY'S VIEWS

The article deals with the evolution of views of one of the ideologists of the Ukrainian Radical-Democratic Party Maksym Slavynsky on the issues of social and political development of Ukraine. It is noted that M. Slavynsky's attitude towards understanding with national minorities of Ukraine significantly influenced the Central Rada's activity.

M. Slavynsky's ideological approaches to the issue of Ukraine's political status after the collapse of the Russian Empire originated from the long-cherished federalist principles of the party itself, which at the beginning of the Ukrainian Revolution were underpinned by the belief in the Russian democracy's ability to accept the federalism idea as guidelines for action under new political conditions. Being in emigration, M. Slavynsky argued that non-Russian intelligentsia of the former Russian empire felt a sense of kinship with that part of Russian public, which was educated in the spirit of European democracy and social fairness.

However, the realities of 1917–1920 Ukrainian-Russian relations and the logics of the national liberation movement forced M. Slavynsky to gradually change his vision of Ukraine's political prospects and, in emigration, to strongly supported the idea of the Ukrainian state's absolute independence.

Much attention is paid to the analysis of M. Slavynsky's work "The National-State Problem in the USSR", which was destined to become an important factor in strengthening the state consciousness of the representatives of many enslaved peoples of the Soviet Union and significantly influence the formation of ideas about the USSR in the political circles of European countries.

It is noted that on the basis of M. Slavynsky's statements, the authors of the preface to the publication of his report made a trenchant conclusion that the forced theoretical recognition of peoples' sovereign rights put on the agenda the inevitability of the problem of their complete release «from the yoke of Moscow», which could only be solved that way.

Key words: *Maksym Slavynsky, Ukrainian Radical-Democratic Party, national minorities of Ukraine, federalism, national-state system of the USSR*